

Дамашнія ўрокі роднай мовы

Якая асалода — жыць,
Знаць вартасць кожнае гадзіны,
Тым, што адкрыта, даражыць
І адкрываць за дзівам дзіва.

В. Вітка

На зямлі столькі краін, не падобных адна на адну! Калі мы падарожнічаем па свеце, стараемся прывезці на памяць не проста прыгожую цацку, а нацыянальныя сувеніры, якія будуць нагадваць пра традыцыі і культуру чужога краю. Нават калі мы выязджаем за мяжу на кароткі час, усё роўна імкнёмся пабачыць мясцовыя славутасці і як мага больш даведацца пра гісторыю дзяржавы, пазнаёміцца з замежнай мовай ці нават загаварыць на ёй. Калі нашу краіну наведваюць замежныя госці, яны таксама с задавальненнем вязуць на памяць сувеніры з ільну і саломкі. Але ці многія з нас могуць раскажаць пра краіну на роднай беларускай мове, пазнаёміць з традыцыямі свайго краю? На жаль, не многія.

Немагчыма ўявіць сабе сучаснага адукаванага чалавека, які не ведае гісторыі, традыцый сваёй краіны, роднай мовы. Часта юнакі і дзяўчаты добра размаўляюць, скажам, па-англійску, арыентуюцца ў культурных традыцыях іншых краін, але пра сваю спадчыну ведаюць вельмі мала, а беларускай мовай і ўвогуле не валодаюць.

Між тым захопленасць гісторыяй роднага краю, любоў і павагу да беларускай мовы трэба выходзіць з дзяцінства.

Давайце разам падумаем, як зацікавіць дзіця, каб яму захацелася вывучаць родную мову.

Ветлівасць

Ветлівымі словамі дарослыя і дзеці карыстаюцца амаль штодня. Давайце праверым свае веды і пакажам прыклад ветлівых паводзін дзецям.

ДЗЯКУЕМ

*Сардэчна дзякую!
Я ўдзячны (удзячна)
Вам! Дзякуй за дапа-
могу! Дзякуй за ўсё!*

ПРОСІМ ПРАБАЧЭННЯ

*Прабачце, калі ласка! Я пра-
шу прабачэння! Вельмі шка-
дую, што нарабіў Вам
клопату. Не сярдуйце, так
атрымалася. Даруйце, мне
вельмі непрыемна.*

РАДУЕМСЯ

*Вельмі добра! Цудоўна!
Выдатна! Вось здорава! Якое
ічасце! Вось гэта навіна! Мне
вельмі прыемна! Я задаволены (за-
даволена)! Вы мяне ўзрадавалі!
Мне гэта даспадобы! Гэта самая
ічаслівая хвіліна ў маім жыц-
ці! Я вельмі рады (рада)!*

ЖАДАЕМ

*Жадаю шчасця! Каб Вы зда-
ровы былі і радаваліся! Хай Вам
ічасціць! Хай будуць здаровы Ва-
шы родныя! Хай здзейсняцца ўсе
спадзяванні! Бывайце здаровы, жы-
віце багата! Добрай дарогі! Хай
усё будзе добра! Хай Вам лёс не
здрадзіць!*

Кнігі на беларускай мове

“Жыло-было Воблачка. Усё цікавіла яго: і адкуль сонейка ўзыходзіць, і куды спаць кладзецца, і чаму неба сіняе, а лес зялёны?” — ці не нагадвае вам гэты казачны персанаж, прыдуманы сучаснай беларускай пісьменніцай Аленай Маслай, нашых цікаўных, няўрымслівых, дасціпных дзяцей?

Кажуць, што найлепшых поспехаў у выхаванні можна дасягнуць тады, калі дзіця не заўважае, што яго выхоўваюць. Гартаючы старонкі цікавай кніжкі, маленькі чытач разам з героямі кнігі непакоіцца і радуецца, сам спрабуе зразумець важныя ўрокі жыцця. Цудоўна, калі дзіця будзе знаходзіць іх на старонках кнігі на роднай мове! Прачытайце сыну ці дачцэ ўрывак з твора Уладзі-

міра Дубоўкі “Шануйце ўсё жывое”, які ніколі не страціць сваёй актуальнасці:

“Як толькі я сябе помню,
бацькі мае і старэйшыя лю-
дзі — суседзі — прывучалі нас,
малых, шанавалі ўсё жывое,
што вакол нас.

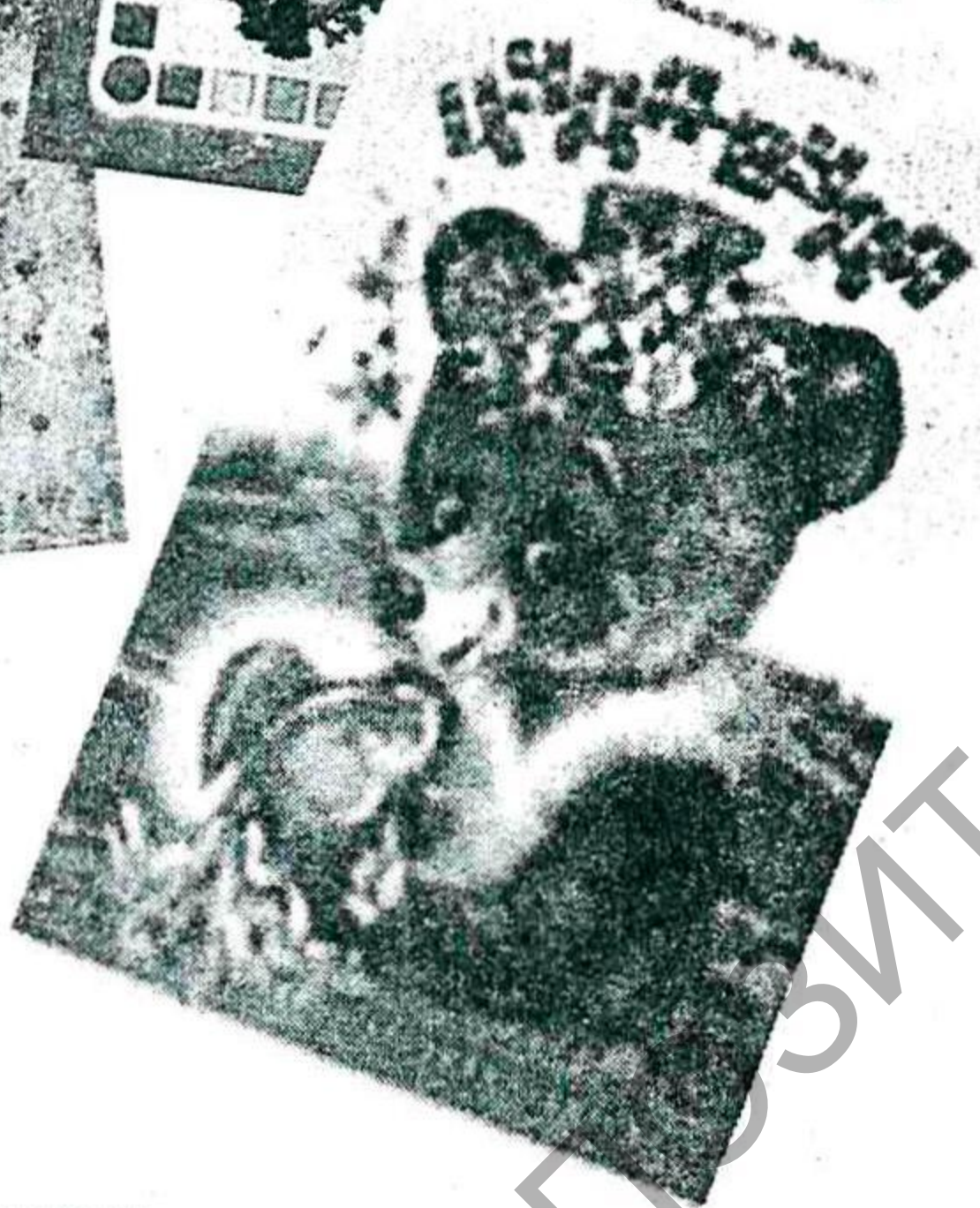
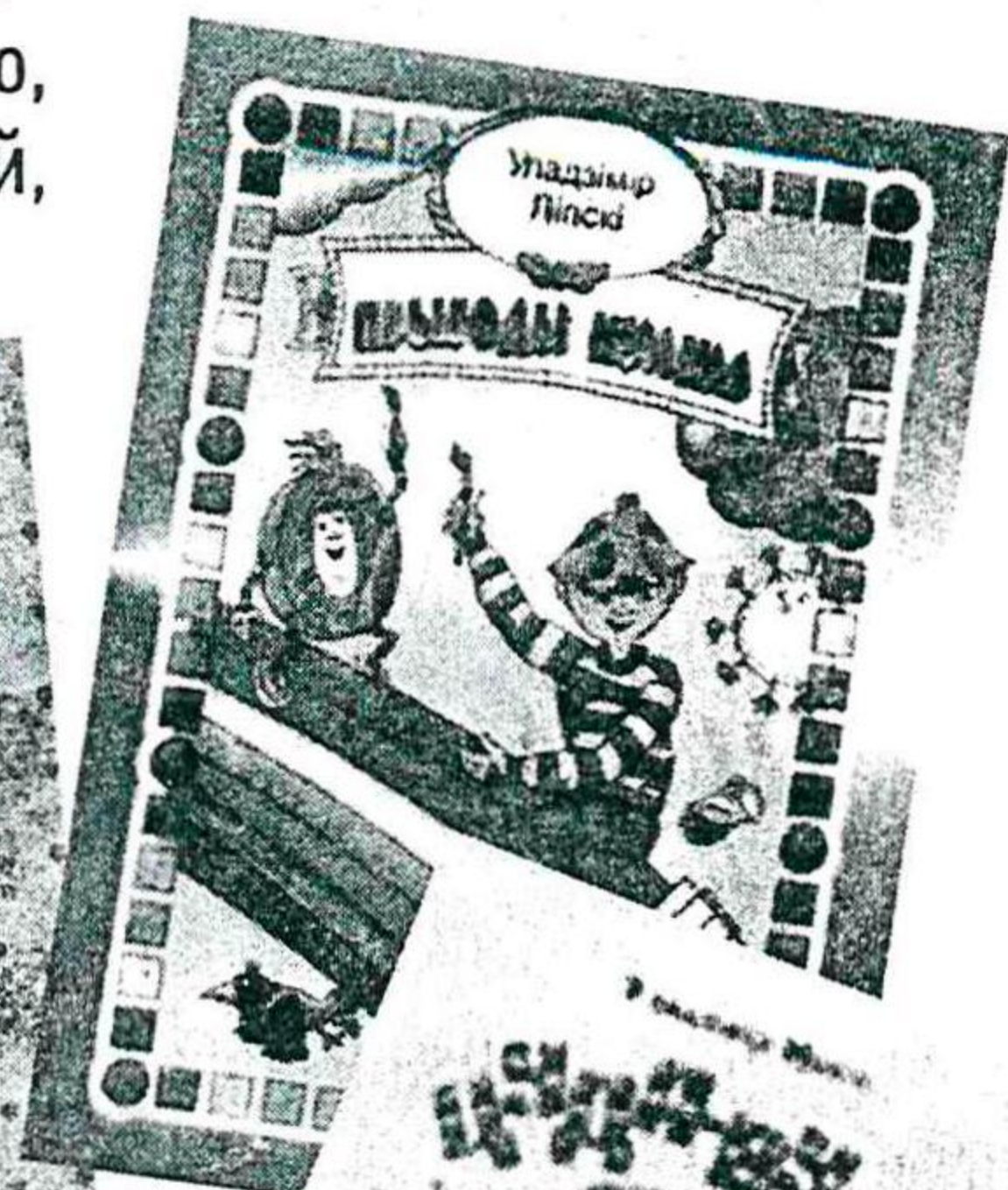
— Не тапчы травіцы, ха-
дзі сцэжачкай. Трава вырасце.
Яе скосяць — будзе сена кароў-
кам, каню...

— Не чапай, не ламай гэ-
тага дубочка або сасонкі. З іх
вырастуць вялікія дрэвы, яны
пойдуць на хату або на шафу...

— Асцярож-
на рві яблыкі — не
паламай, не адвіхні
галінку. Дрэва будзе
хварэць. На палама-
ным суку не будзе
яблыкаў...”

У многіх сем'ях існуе традыцыя — увечары перад сном бацькі чытаюць дзецям казкі. Часцей чытайце разам з дзецьмі кнігі на беларускай мове. Завітайце ў кнігарню ці бібліятэку, пазнаёмцеся з навінкамі на кніжных паліцах. Вы ведаеце кнігі "Прыгоды Нуліка" і "Я тут жыву" Уладзіміра Ліпскага, "Вандроўка з божымі кароўкамі" і "Першая прыгажуня" Алены Маслы, "Цудавуда" Уладзіміра Мазго, кнігі Ніны Галіноўскай,

Казіміра Камейшы, Міколы Маляўкі, Анатоля Зэкава і іншыя цудоўныя творы, якія напісаны спецыяльна для маленькіх чытачоў? Цікаўцеся дзіцячай літаратурай на роднай мове!

Паспрабуйце заахвоціць дзяцей да чытання вершаў, казак, апавяданняў, змешчаных на старонках дзіцячых часопісаў. Разам абмяркоўвайце выказаныя ў іх думкі, дапамажыце лепш зразумець прачытанае.

У тэле- і радыёрэпартажах, артыкулах газет і часопісаў, аб'явах у бібліятэках можна пачуць цікавую інфармацыю наконт прэзентацый новых кніг, творчых сустрэч з аўтарамі, іншых культурных мерапрыемстваў. Наведайце з дзецьмі хаця б некаторыя з іх. Аднак, збіраючыся на такую сустрэчу, падрыхтуйце дзіця да яе. Раскажыце, з якім пісьменнікам ладзіцца сустрэча, што чакаеце ад яе. У наш час часцей праводзяцца забаўляльныя мерапрыемствы, і дзіця звычайна не трапляе на сур'ёзныя сустрэчы. Таму бацькам варта растлумачыць дзецям, што, каб быць рознабакова развітай асобай, абавязкова трэба цікавіцца культурнымі падзеямі сучаснага жыцця.

Прыказкі і прымаўкі

Хоць, можа, у штодзённым жыцці мы рэдка размаўляем па-беларуску, але часта прыгадваем вядомыя прыказкі і прымаўкі, якія дапамагаюць выказаць свае адносіны да сітуацыі. Прыказкі надаюць мове выразнасць, дасціпнасць, паэтычнасць. "Хата без куты не будзеца, без прымаўкі ні бядеда, ні гутарка не вядзеца" — у прыказках мала слоў, але ў іх закладзена народная мудрасць. Трапныя выслоўі назапашваюцца ў нашай памяці на працягу ўсяго жыцця. Мы чуем і запамінаем іх з размоў, слухаючы казкі, песні, паданні. Усім знаёмая сітуацыя: дзіця мае посуд, раптам талерка выслізвае з рук і разбіваецца. Каб супакоіць дзіця, дарослыя прыгадваюць старое павер'е: "Посуд б'ецца на шчасце!"

Без асаблівых намаганняў памяці мы звяртаемся да прыказак і прымавак, каб вывесці правіла, даць ацэнку падзеям, характарыстыку паводзінам людзей. Як растлумачыць дзецям, што такое любоў і павага да бацькоў, як трэба ставіцца да людзей, дзе знайсці даступныя ўзросту прыклады? Прапануйце малым некалькі прыказак і разам абмяркуйце іх.

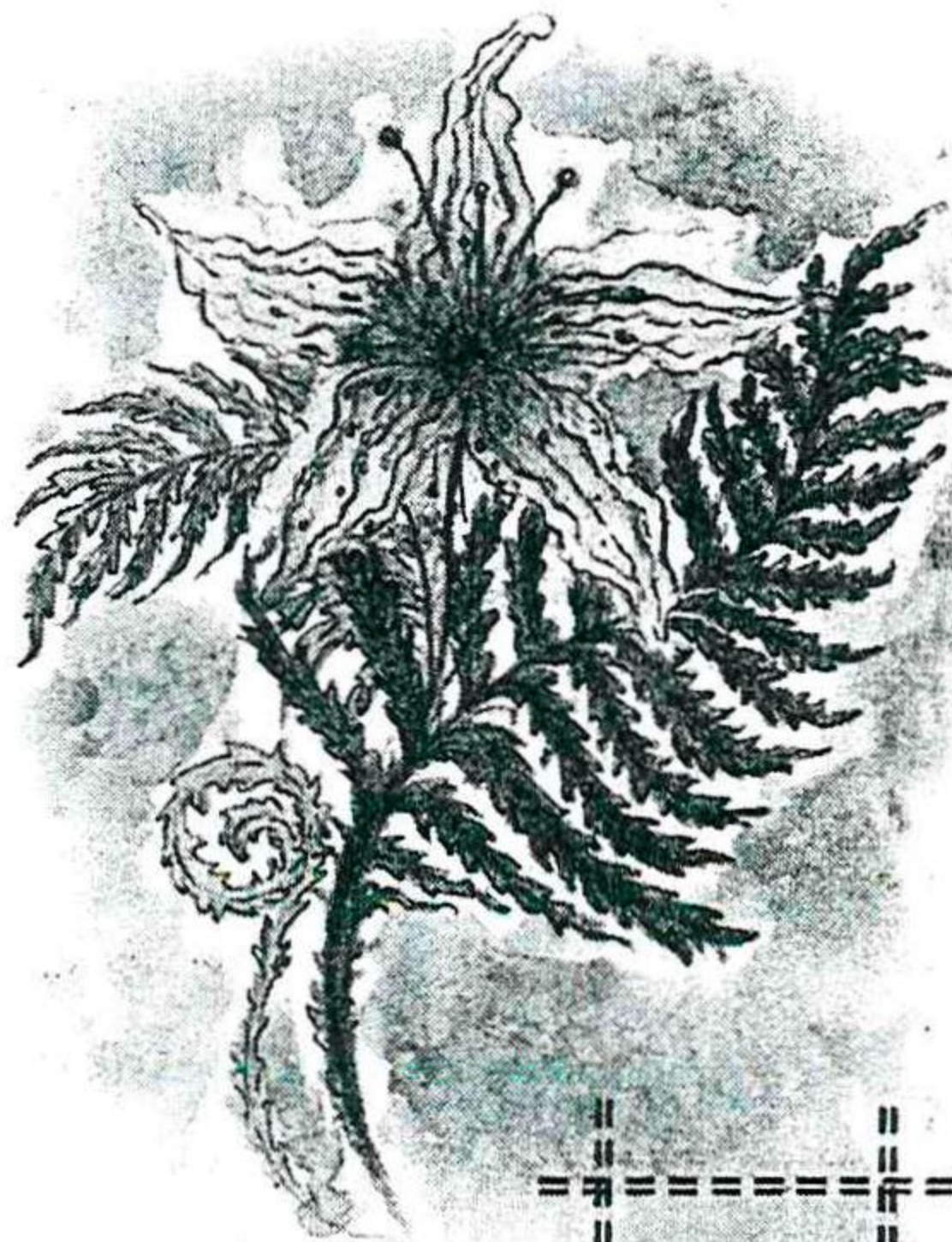
- ◆ *Пры сонейку цёпла, пры мамачцы добра.*
- ◆ *Добраму чалавеку жыццё ў радасць, а złому — адно гора.*
- ◆ *Не рабі другому, што не любя самому.*
- ◆ *У людзей пытай, ды свой розум май.*

Прыказкі і прымаўкі не старэюць на працягу стагоддзяў, яны выказваюць агульначалавечую маральскае, у дасканалай мастацкай форме. Крынічным званам бессмяротнасці роднае мовы назваў Янка Брыль народныя прыказкі і прымаўкі.

Святы

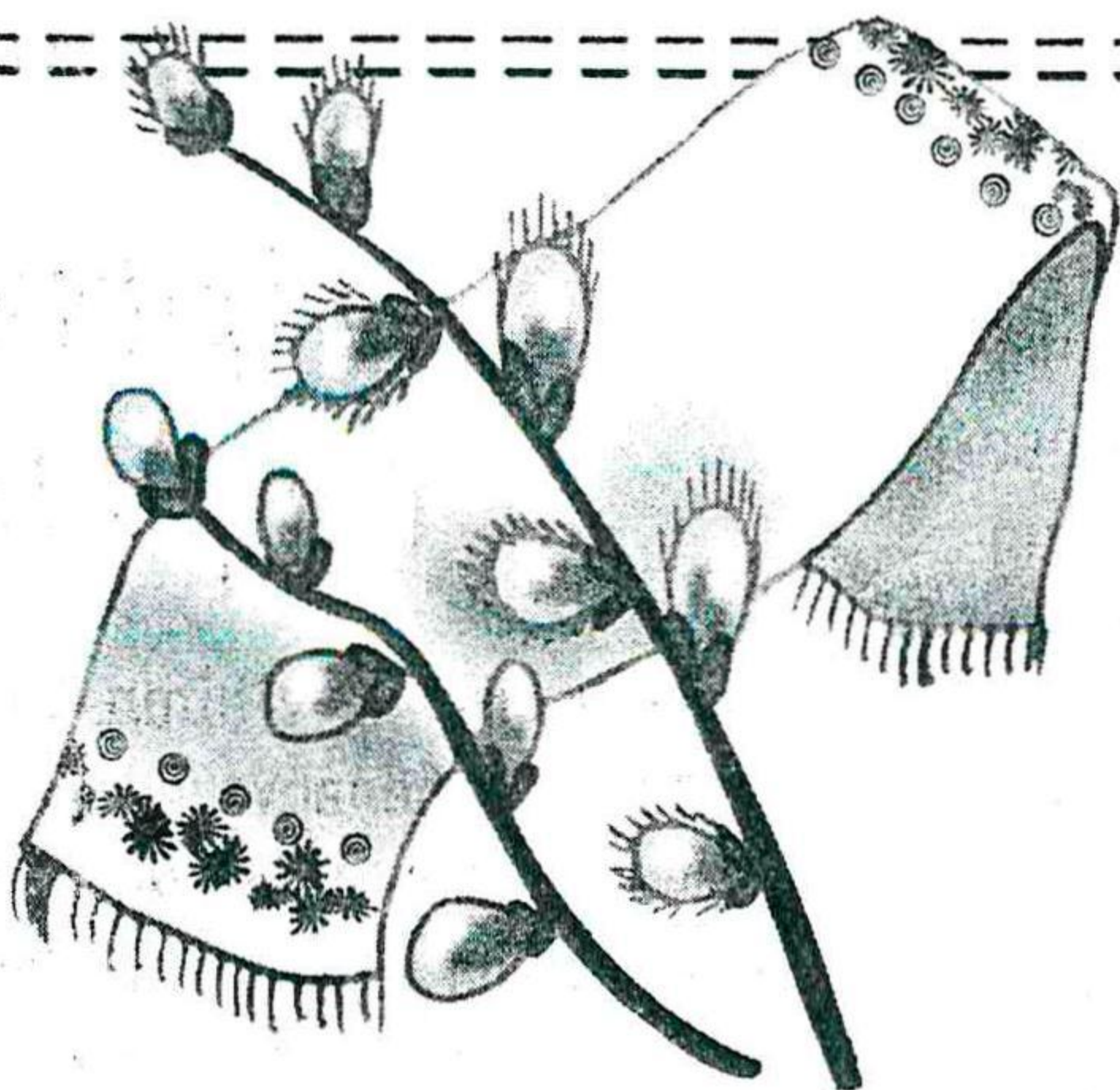
Хто не ведае прыгожую легенду пра папараць-кветку, якая расцвітае ў ноч на Івана Купалу? Пра тое, што чалавек, якому пашчасціць здабыць чароўную кветку, зразумее мову птушак і звяроў, стане багатым і шчаслівым.

Ноч гэтая незвычайная, казачная: дрэвы, хмызы і кветкі размаўляюць паміж сабою

і нават пераходзяць з месца на месца. Менавіта ў купальскую ноч, згодна з павер'ем, трэба збіраць лекавыя расліны, якія маюць у гэты час асаблівую сілу.

На жаль, сучасныя дзеці дрэнна ведаюць беларускія святы. Пачніце знаёміць малых з народным календаром — расказвайце пра святы, якія захаваліся да нашых дзён. Напрыклад, увесну беларусы святкуюць Вербніцу, або Вербную нядзелю. У гэты вясновы дзень, за тыдзень да Вялікадня, людзі ламаюць галінкі вярбы — дрэва, поўнага магутнай жыццёвай сілы. Вербнай галінкай дакранаюцца да родных і знаёмых (найперш да дзяцей) і прыгаворваюць:

Не я б'ю — вярба б'е.
За тыдзень — Вялікдзень.
Будзь здаровы, як вада,
І багаты, як зямля.
Расці, як вярба,
Як лёд, на ўвесь год!

У бібліятэцы можна знайсці цікавыя кніжкі пра беларускія народныя святы. Разам з дзецьмі прачытайце пра провады зімы — Масленку, свята прылёту птушак — Саракі, пра пачатак і заканчэнне жніва — Дажынкi і Зажынкi ды іншыя народныя традыцыі.

Урокі роднай мовы

Вывучэнне мовы, якую не ведаеш, — з'ява няпростая. Калі ж бацькі разам з дзецьмі вывучаюць родную мову, поспех абавязкова прыйдзе. Час ад часу можна нават спаборнічаць, хто лепш ведае сваю мову. Напрыклад, паспрабуйце з дапамогай перакладнога слоўніка (а мо і без яго) назваць па-беларуску навакольных птушак, зьяроў, кветкі і г. д.

“Вам доўга крочыць праз гады. Не забывайцеся ж, якія Вы пакідаеце сляды” — успамінаюцца радкі з верша Петруся Броўкі.

Дзіця, якое з маленства шануе традыцыі сваіх продкаў, гаворыць па-беларуску, паважае бацькоў, пранясе такія адносіны праз усё жыццё. І тады новыя пакаленні маленькіх беларусаў будуць размаўляць на роднай мове.

Ірына БУТОРЫНА,
метадыст вышэйшай катэгорыі НІА